

Den nya historiaboken är "The Best of Harrison"

Bok: Dick Harrison, *Sveriges Medeltid*, Historiska Media 2020.

Sveriges produktivaste och synligaste historiker Dick Harrison vilar sannerligen inte på lagrarna. Han lanserar som bäst en ny Pod Cast om historiska brott och är medskribent i två nya bokserier om dramatiska händelser i världens och Sveriges historia. Samtidigt publicerar han översiktsverket *Sveriges medeltid*, som visserligen till många delar består av avsnitt ur hans tidigare böcker om dessa runt 900 år, som kunde betecknas som embryot till dagens Sverige.

Så gör faktaboksförfattare. Återvinner sina idéer och tidigare publicerade texter, lägger något väsentligt till för att omvandla alltsammans till en insiktsfull syntes. I Harrisons fall är slutresultat utmärkt. Han är inte enbart en av Sveriges främsta medeltidsforskare och den som lyckats bäst i att väcka publikens intresse för epoken ifråga. Han är också en av Nordens i dag bäst skrivande historiker, i vars verbala verktygslåda ryms varken krokiga eller tomma formuleringar.

Harrison startar berättelse om Sveriges medeltid redan från 600-talet efter Kristi födelse och bryter därmed med äldre svensk historieskrivning, i vilken skriftliga källor om 1100-talet har varit startpunkten. Men som han konstaterar i sin balanserade redogörelse om arkeologernas fynd är de ofta så knapphändiga och mångtydiga att man lätt tolkar dem fel. Vi vet inte ens namnen på de hövdingar som begravdes i järnålderns imponerade gravkullar och senare blev hjältar i den nationalromantiska litteraturen – de är alla "höljda i sägnernas dimmor".

Vikingatiden och kristendomens ankomst får den uppmärksamhet som de förtjänar i Harrisons skickliga kombination av balanserade helhetsanalyser, viktiga detaljer och mustiga berättelser om den medeltida vardag i det som först på 1300-talet började kallas för Sverige. Att vikingafärderna riktades främst i österled och mot de brittiska öarna sammanhängde med att strandhugg mot Karl den stores imperium och det tysk-romerska riket var en klart mer riskabla.

Den västliga kyrkans etablering gick hand i hand med uppkomsten av enhetligare kungadömen i Norden, som var tillräckliga starka för att skärpa beskattningen av allmogen och avvärja yttre fiender. Inre fiender fanns det desto mera av. Kungarna valdes ur ett tunt elitskikt som inte tvekade

att både svika och dräpa varandra för att gripa och hålla makten, vilket Harrison ofta beskriver så detaljerat att läsaren ibland får nog. Ett centralt tema i boken är naturligtvis de invecklade maktrelationer som Kalmarunionen och det ekonomiska beroendet av Hansaförbundet medförde.

Vissa dramatiska händelser kan visserligen inte förbigås. Såsom Harrisons horribelt medryckande skildring av Stockholms blodbad 1520, som Gustav Vasa enligt honom lyckades undvika tack vare sin grundmurade misstänksamhet. En annan central gestalt i Harrisons resa genom det medeltida Sverige är förstås Birger Jarl, rikets kraftkarl i mitten av 1200-talet, som efter att ha utmanövrerat inhemska och yttre fiender skapade ett skatteväsende och en lagstiftning som gjorde det möjligt att anlägga många städer och borgar.

Enligt Erikskrönikan lät Birger Jarl grunda Stockholm sommaren 1252. Harrison godtar i stort sett denna tradition med hänvisning till att jarlen då faktiskt vistades på platsen och nämnde den i två brev. Mindre känt är däremot att Birger Jarl i samma tider uppenbarligen också lyckades förhandla åt Sverige den smala landremsa vid Göta älvs mynning där Göteborg i dag ligger, som dessförinnan varit en dansk-norsk gräns.

De ofta utdragna krigen i Finland och Karelen mot Novgorod och dess moskovitiska arvtagare skymtar endast sporadiskt fram i den förövrigt balanserade skildringen. Men på en viktig punkt fäster Harrison särskild uppmärksamhet vid rikets Österland, som småningom började uppkallas efter dess sydvästligaste landskap Finland. I denna del av riket ägdes på 1400-talet runt 90 procent av jorden av skattebönder, vilket var en dubbelt större andel än väster om Bottenhavet.

Ju längre söder- och västerut i riket man gick desto större andel av jorden ägdes av kronan samt det världsliga och det andliga frälset, medeltidens skattefria eliter. För kronans finanserna på skulle hållas flytande och riket inte gick under i alla krig med dansken och ryssen krävdes dock böndernas stöd i form av skatter och soldater. Följden var att bönderna i slutet av 1400-talet började framstå som en tydlig maktfaktor i rikspolitiken och under följande sekel bildade ett av de fyra ständerna i riksdagen.

I detta var Sverige nästan unikt i Europa, vilket den av böndernas vardag och öde uppriktigt fascinerade Harrison också framhäver. I motsats till många andra historiker förmår han också på

ett nyanserat sätt beskriva kvinnans plats i familj och samhälle. Ju högre upp i hierarkin de var födda och ingifta, desto större möjligheter hade också att styra sin omgivning. Praktexemplen på detta var drottning Margareta och den heliga Birgitta.

Digerödens fruktansvärda konsekvenser under andra hälften av 1300-talet får också sin beskärda del av uppmärksamheten. Och i ett av bokens mest tankeväckande socialhistoriska avsnitt skildrar Harrisons trälarnas vardag, som varierade rejält beroende på deras status bland trälarna och om det fötts på gården.

Konsumenterna kunde gärna ha påmint om att detta verkligen inte är Harrisons första bok om Sveriges medeltid. Trots denna helt onödiga plump i protokollet är *Sveriges medeltid* ändå ett av de mest välskrivna översiktsverk som han skrivit under sin karriär. The Best of Harrison.

Henrik Meinander